

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЛІНГВІСТИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І
СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра східної і слов'янської
філології

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни

«Арабістика в Україні»

Спеціальність: В11 (035) Філологія

Спеціалізація: В11 060. (035.060) Східні мови та літератури (переклад включно), перша – арабська

Освітня програма: Арабська мова і література та переклад,
друга східна мова, західноєвропейська мова

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Кафедра	кафедра східної і слов'янської філології
Факультет	факультет східної і слов'янської філології
Викладач	Рибалкін Валерій Сергійович
Статус дисципліни	вибіркова дисципліна професійної і практичної підготовки
Семестр	II курс, III семестр
Обсяг дисципліни, кредити ЄКТС, загальна кількість годин	3 кредити ЄКТС / 90 годин
Мова викладання	українська / арабська
Коротка анотація дисципліни (Що я вивчатиму?)	Предметом навчальної дисципліни за вибором є поглиблене вивчення тенденцій розвитку арабістики, а також її суміжних дисциплін – лінгвістики, літературознавства й перекладознавства. Арабістика – комплекс гуманітарних наук, які вивчають історію, мову і культуру арабо-мусульманських народів. У Західній Європі Арабістика (А) зародилася в 16-17 ст. Її основними центрами стали Париж, Рим і Лейден. Спочатку вона була пов'язана з богослов'ям, потребами місіонерської діяльності і підпорядкована завданням антиісламської пропаганди. Водночас поява цієї дисципліни як окремого напрямку було обумовлено розширенням торгових та дипломатичних відносин Європи зі Сходом. А. розвивалася на базі класичних середньовічних рукописних і епіграфічних пам'яток, пов'язаних з традиційними центрами мусульманської культури. У 17-18 ст. працями голандської школи А. були закладені підвалини граматичного та лексикологічного вивчення арабської мови. У них відчутно вплив арабської мовознавчої традиції. У 18 ст. почалося відділення А. від теології; далі вивчення Арабського Сходу розвивалося в контексті всесвітньої історії та світової культури. Першими науковими проєктами, що принесли А. світову славу й міжнародне визнання, були пов'язані з арабськими текстами джерелознавчого й аналітичного характеру. У листі до І. Ю. Крачковського А. Ю. Кримський зазначав, що саме А. у тісному зв'язку з тюркологією й іраністикою можуть вивести український гуманітарний матеріал на значно вищий методологічний контекст і нові науково-дослідницькі горизонти, розкрити нові перспективи для деталізації історичного процесу, чільного місця України у світових процесах обміну культурною інформацією і забезпечити перспективність гуманітарних проєктів у майбутньому. Саме Кримський понад 100 років тому передбачав для А. особливий статус серед філологічних, історичних та соціокультурних напрямів.
Мета вивчення дисципліни (Чому це цікаво й потрібно вивчати?)	Метою курсу є ознайомлення студентів із основними етапами становлення та історією арабістики в Україні, з працями провідних вітчизняних арабістів, а також з традиціями, фольклором, літературою, писемною спадщиною східних народів, що проживають на території України, які зазнали впливу арабської культури.
Результати навчання (Чому я навчуся на цій дисципліні?)	У <i>результаті</i> вивчення цього курсу студент повинен знати: • знати основні етапи становлення та історію арабістики в Україні, праці провідних вітчизняних арабістів. • орієнтуватись у традиціях, фольклорі, літературі, писемній спадщині, духовному розмаїтті східних народів, що проживають на території України, які зазнали впливу арабської культури. • розбиратися в суті історико-філологічних підходів при дослідженні проблем та явищ сучасних арабістичних студій. • професійну філологічну термінологію арабською мовою;

	<i>вміти:</i> - аналізувати і критично зіставляти погляди провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників в царині арабістики. - адекватно оцінювати структуру та систему вивчення східних мов та літератур методами різних наукових центрів арабістики. - ефективно визначати ключову думку та головні ідеї арабських філологічних праць
Компетентності (Яку сукупну користь я отримаю від вивчення цієї дисципліни?)	Загальні компетентності ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями. ЗК 6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК 9. Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК 10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Спеціальні (фахові) компетентності ФК 1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ. ФК 2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні. ФК 7. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації та перекладу тексту (залежно від обраної спеціалізації). ФК 8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань. ФК 9. Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною та іноземними мовами. ФК 10. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний (залежно від обраної спеціалізації) аналіз текстів різних стилів і жанрів. ФК 13. Базові уявлення про мову як особливу знакову систему, її природу та функції, про генетичну і структурну типологію мов світу; фонетичний, лексичний, граматичний рівні мови. ФК 14. Професійні знання й уміння, необхідні для створення повного й адекватного письмового та усного перекладу текстів різних жанрів і стилів з арабської мови українською та навпаки. ФК 15. Розуміння сутності перекладу як комунікативної діяльності, орієнтованої на міжмовне і міжкультурне посередництво у різних суспільних сферах діяльності, знання його видів і типів. ФК 16. Здатність до застосування різних способів перекладу мовних одиниць лексичного рівня і стилістичного рівня (стійкі словосполучення, кліше, фразеологізми, власні назви, заголовки) в обох напрямках перекладу. – ФК 17. Здатність враховувати міжмовні розбіжності на рівні системи, норми та узусу, долати явища інтерференції в процесі перекладу та на етапі саморедагування.
Види занять і їхній розподіл за годинами	Лекції – 20 год. Практичні заняття – 10 год. Самостійна робота – 60 год.
Тематика навчальної дисципліни	Змістовий модуль 1. Поняття арабістика в сучасній науковій парадигмі: сфери інтересів, спеціалізація та методи

	Тема 1. «Дорадянський» період зацікавлення Арабським Сходом: постаті, проблематика. І. Мазепа та видання арабського Євангелія. «Орієнталізм» у художній літературі (Т. Жевуський, П. Куліш, Л. Українка, І. Франко, молодий А. Кримський). Тема 2. Арабські манускрипти (граф Жевуський, архімандит Капустін, ліванський період А. Кримського). Львівські переклади «1001 ночі» та Корану. Тема 3. «Московський» період арабістичної діяльності А. Ю. Кримського. Його дослідження з арабської діалектології, літератури, ісламознавства, кораністики, серія підручників для арабістів Змістовий модуль 2. Арабістика у міжвоєнний період. Тема 1. «Класична арабістика: хронологічні рамки розвитку і предметна сфера її зацікавленості». Арабські джерела до історії слов'янських народів. Тема 2. «Київський» період А. Ю. Кримського: арабістична та організаційна діяльність, фахове оточення (Т. Г. Кезма, О. Олесницький), арабо-іранський кабінет ВУАН. Тема 3. ВУНАС, «Східний Світ», арабська граматики Т. Г. Кезми, київський рукопис «Подорожі архімандрита Макарія», інші редакції тексту П. Алепського. Тема 4. А. Ю. Кримський та І. Ю. Крачковський: співпраця двох велетів арабістики, приватне фахове листування (Смілянська). І. П. Ковалівський та його праця над спадщиною Ібн Фадлана. Доля «анонімного» ленінградського видання 1939 року. Тема 5. Аспіранти А. Ю. Кримського (В. Мінорський та О. Пріцак). Арабістичні студії молодого О. Пріцака: арабські історики, географи та мандрівники про Україну та її історію. Змістовий модуль 3. Арабістика післявоєнна та періоду незалежності. Тема 1. «Сучасна арабістика: новий етап у розвитку науки». Особливості розвитку арабістики на новітньому етапі в галузях філології, історії, ісламознавства, міжнародних відносин, політології. Подальша галузева спеціалізація сучасної арабістики у зіставленні з історією її розвитку в Європі, США, Росії, колишніх республіках СРСР. Тема 2. 1945-1991 рр. Провідні постаті української арабістики (Кезма, Ковалівський, Бейліс, Кочубей, Полотнюк, Рибалкін) та їхній науковий доробок. Переклади кращих зразків арабської літератури українською мовою (Т. Лебединська, Я. Полотнюк, Ю. Кочубей, В. Рибалкін та ін.). Видавництво «Дніпро», журнал «Всесвіт». Арабістика в Академії наук та Київському університеті до проголошення незалежності (Зибіна, брати Волкови, Л. А. Петрова, В. С. Рибалкін). Започаткування арабістичних студій в КНУ (дві сходознавчі кафедри) та НАН України (відділ сходознавства в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні). Тема 3. 1991-2021 рр. (незалежна вітчизняна арабістика): інституалізація дисципліни та провідні дослідники й фахівці). Інститут сходознавства НАНУ ім. А. Ю. Кримського. О. Й. Пріцак та його Opus Magnum. Арабістичні студії в ІС та його Кримському філіалі. Арабська філологія в КНУ (відділення сходознавства). Арабістика в ЛНУ (кафедра сходознавства ім. Я. Дашкевича (Я. Полотнюк та його школа).
--	---

	Арабська філологія в КНЛУ (Л. А. Петрова, Ю. І. Петрова та ін.). Кримська арабістика до анексії півострова. Одеська арабістична школа (О. Волович, Д. Побле, В. Рижих); міжнародні відносини та політологія (ОНУ та Національний інститут стратегічних досліджень, Одеська філія). Публікації НІСД, аналітичні матеріали О. Воловича, «Борисфен». Арабістика у Харкові та Луганську; інші осередки вивчення арабської мови в Україні. Тема 4. Перспективи української арабістики: горизонти, проблематика досліджень, проблеми становлення
Політика оцінювання (розподіл балів і критерії)	1. Методи семестрового контролю – максимальна кількість балів за роботу на практичних заняттях протягом семестру дорівнює 50. Оцінювання здійснюється під час усіх видів навчальних занять і за результатами самостійної роботи. Під час практично занять оцінюється усна відповідь, виконання практичних завдань, презентація проєктів для самостійного опрацювання. Застосовуються такі методи контролю: – методи усного контролю: індивідуальне опитування за теоретичним матеріалом, підготовлена доповідь, коротке повідомлення; – методи письмового контролю: експрес-контроль, тестові завдання. 2. Методи проміжного контролю – відбуваються у березні, коли викладач вираховує середнє значення балів за аудиторну й самостійну роботу студента з округленням до десятої частки числа. 3. Модульна контрольна робота – максимум 50 балів за всю МКР, якщо передбачено підсумковий контроль у формі заліку. МКР виконується й оцінюється після завершення модулю, зміст МКР регламентується на засіданні кафедри. 4. Методи підсумкового контролю – залік. 5. Особливості організації навчального процесу, оцінювання всіх видів роботи, проведення МКР, семестрового, проміжного і підсумкового семестрового контролю за дистанційною формою навчання регламентується положенням про Порядок проведення семестрового контролю в дистанційному режимі з використанням ІТ-технологій з усіх навчальних дисциплін¹.
Передумови вивчення дисципліни	Успішне опанування курсів «Арабська мова», «Практична граматики арабської мови», , «Вступ до арабської філології». Знання теоретичних основ курсів «Основи загального мовознавства», «Історія східних цивілізацій».
Навчально-методичне й інформаційне забезпечення	Основна (базова): Даниленко, В. М. (2003). Бейліс Вольф Менделевич. <i>Енциклопедія історії України</i>. К.: Наукова думка. Т. 1., С. 215. Едвард, В. Саїд. (2001). <i>Орієнталізм</i>. Київ: «Основи». Ковалівський, А. (1995-1996). Зв'язки зі Сходом та сходознавство у Києві й Наддніпрянщині. <i>Східний світ</i>. № 2; № 1. Кочубей, Ю. (2001). Арабістика. <i>Енциклопедія сучасної України</i>. Кочубей, Ю. М. (2012). Араб і арабіст Тауфік Кезма (1882-1958). <i>Східний світ</i>. Кочубей, Ю. (1988). Востоковедение на Украине. <i>Востоковедные центры в СССР</i>. Кочубей, Ю. (1988). Зв'язки української літератури з літературами Близького і Середнього Сходу. <i>Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті</i>. Т. 3. Кочубей, Ю. (1998). Україна і Схід. <i>Культурні взаємозв'язки України з народами Близького і Середнього Сходу: Бібліографічний покажчик</i>. Кочубей, Ю. (2010). Арабсько-українські мовні та літературні зв'язки. <i>Мовні та літературні зв'язки України з країнами Сходу</i>. С. 210-233.

¹ <http://surl.li/cxvmv>

Кочубей, Ю. (2003-2019). [Ковалівський Андрій Петрович. Енциклопедія сучасної України](#) : у 30 т / ред. кол. [І. М. Дзюба](#) ; НАН України, НТШ.

Кочубей, Ю., Матвеева, Л. (1998). Тауфік Гаврилович Кезма. *Близькосхідний кур'єр*. № 2;

Кримський, А. Ю. (2007). Вибрані сходознавчі праці: В 5 т. – Т. 1: *Арабістика* / Відп. ред. тому Радівілов Д. А.; Ред. кол.: Матвеева Л. В. (гол. ред.), Кочубей Ю. М., Рибалкін В. С., Хамрай О. О. та ін., Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України. Київ.: Стилос.

Милибанд, С. Д. Рыбалкин, В. С. (1995). Биобиблиографический словарь отечественных востоковедов. 2-е изд. Т.2. С. 343-344.

Полотнюк, Я. (1993). Сходознавство у Львівському університеті. *За радянську науку*. № 20. Також *Східний Світ*. № 2.

Прицак, О.Й.

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%BD_%D0%9F%D1%80%D1%96%D1%86%D0%B0%D0%BA

Рибалкін, В. С. (2000). *Арабська лінгвістична традиція: класичні концепції та їх сучасна інтерпретація*. НАН України, Інститут сходознавства ім. Кримського.

Урсу, Д. (1994). З історії сходознавства на Півдні України. *Східний Світ*. № 12.

Черніков, І. Ф. (2007). Ковалівський Андрій Петрович. [Енциклопедія історії України](#): у 10 т. / редкол.: [В. А. Смолій](#) (голова) та ін. ; [Інститут історії України НАН України](#). Київ: [Наук. думка](#). Т. 4: Ка-Ком. С. 384. -528 с.

Arabic language and linguistics. (2012). Ed. by Reem Bassiouney & E. Graham Katz. Georgetown University Press.

Farghaly, A. (2010). The Arabic Language, Arabic Linguistics and Arabic Computational Linguistics. *CSLI Publications*.

Fück, Johann. (1955). Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts. Leipzig: Otto Harrassowitz.

Qutbuddin, T. 2019. Books on Arabic Philology and Literature: A Teaching Collection focused on religious learning and the state chancery. *Treasures of Knowledge: An Inventory of the Ottoman Palace Library (1502/3-1503/4)*. Brill.

Petrova, Y. (2021). The Collection of Arabic Manuscripts at the “VI Vernadsky” National Library of Ukraine in Kyiv. *Arabic Christianity between the Ottoman Levant and Eastern Europe*. Brill.

Versteegh, K. (1997). *The Arabic Linguistic Tradition*. New York: Routledge.

Додаткова:

Бур'ян, М. С., Саїдов, З. А. (2007). Видатний український сходознавець Вольф Менделевич Бейліс. *Вісник Луганського Національного Педагогічного університету ім. Т. Шевченка*. № 23. С. 9-13.

Едвард, В. Саїд. (1996). *Вступ до книги «Орієнталізм»*. Київ: «Всесвіт». №3. С. 146-155.

Кочубей, Ю. М. (2002). Цілеспрямованість і труд. Валерію Рибалкіну – 50. Список публікацій В. С. Рибалкіна (1977 – 2002). *Східний*

Світ. № 1. С. 159-163.

Лебединська, Галина. Арабісти — «товар» рідкісний. Інтерв'ю з В. Рибалкіним <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/arabisti-tovar-ridkisniy>

Полотнюк, Я. (1976). Україна очима арабського мандрівника. *Жовтень*. № 11. С. 148-152.

Полотнюк, Я. (1980). Давня Русь на арабській карті XII ст. *Жовтень*. № 9. С. 110-114.

Рибалкін, В. С. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України (1930-2005). *Матеріали до історії*. Київ: «Довіра». С. 511-512.

Рибалкін, В.С., Гамада, Р.Р. Пам'яті вчителя й друга <https://oriental-world.org.ua/sites/default/files/Archive/2013/1/3.pdf>

Рибалкін, В.С. (2020). Близькосхідні контакти наддніпрянців: новини з минулого. *Дивослово*. № 12. С. 24-27.

Рижих Володимир Іванович

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=Pkbd9egAAAAJ&hl=en&citsig=AMstHGSCaek1nzd-wbIL4HeceaMfBx54vw>

Черніков, І. Ф. А. П. Ковалівський у контексті дослідження східних джерел // <https://oriental-world.org.ua/sites/default/files/Archive/2015/4/3.pdf>

V. Rîbâlkin. (1988). Dirâsat aš-šarq al-arabî fi 'Ukrâniyâ. *As-Sadâqa*. № 35 (Вивчення Арабського Сходу в Україні. Амман. Дружба).

Інформаційні ресурси в Інтернеті

– Арабістичний фонд Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: <http://www.nbu.gov.ua/>

– <http://www.nbu.gov.ua/node/422>

– Телеканал «аль-Джазіра» [News | Today's latest from Al Jazeera](#)

– Портал новин [أخبار أوكرانيا بالعربية | أخبار أوكرانيا \(arab.com.ua\)](#)

– Електронна версія газети «аш-Шарк аль-Аусат» [الشرق الأوسط | أخبار دولية وعربية \(aawsat.com\)](#)

– Бібліотека арабської літератури [Library of Arabic Literature](#)

– Журнал арабської літератури [أخبار أوكرانيا بالعربية | أخبار أوكرانيا \(arab.com.ua\)](#)

– [nwf.com. أكبر متجر إلكتروني للمحتوى العربي \(neelwafurat.com\)](#)

– Віртуальна дошка оголошень факультету східної і слов'янської філології в Телеграмі: https://t.me/fs_info

– Інстаграм-сторінка факультету східної і слов'янської філології: <https://cutt.ly/CZo0kp9>

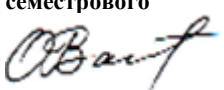
– Інституційний депозитарій: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/>

– Кафедра східної і слов'янської філології КНЛУ: <http://eastphil.knlu.edu.ua/>

– Офіційний сайт КНЛУ: www.knlu.edu.ua

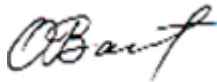
– Офіційний сайт Центру історичної та культурної спадщини Джум'и Маджіда: <https://www.almajidcenter.org/ar/home/>

– Фейсбук-сторінка факультету східної і слов'янської

	філології: https://cutt.ly/rZo169p – Офіційний сайт еміратської Культурної Фундації: https://culturalfoundation.ae/ar
Форми і способи поточного та семестрового контролю 	<i>Семестрове оцінювання:</i> аудиторна робота, самостійна робота, МКР. <i>Підсумкове оцінювання:</i> залік. <i>Умови допуску до заліку:</i> наявність відповідей на практичних заняттях, МКР, виконання усіх запланованих видів аудиторної і позааудиторної навчальної роботи.

Затверджено на засіданні кафедри східної і слов'янської філології, протокол № 15 від «15» квітня 2025 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

Валігура О. Р.

(ім'я, прізвище)

Перезатверджено на засіданні кафедри східної і слов'янської філології, протокол № _____ від «_____» _____ 202____ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(ім'я, прізвище)